

можливість роботодавця зобов'язати всіх, чию роботу він вважає пов'язаною із вказаними у статті 367 проекту випадками, нести повну матеріальну відповідальність.

У проекті пропонується доповнення випадків повної матеріальної відповідальності за майнову шкоду внаслідок розголошення державної таємниці та захищеної законом інформації (стаття 367), проте не вказано, яким чином роботодавець буде таку шкоду визначати як пряму і дійсну.

4. Потребує перегляду формулювання частини 1 статті 374 проекту щодо притягнення «роботодавців», винних у порушенні норм трудового законодавства, невиконанні умов колективних договорів і угод, до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності згідно з законом. Вочевидь мова повинна йти про посадових осіб відповідної юридичної особи, яка є роботодавцем [5].

Висновки. Таким чином, детальний аналіз законопроекту Трудового кодексу України, який спрямований на удосконалення трудової відповідальності за порушення трудового законодавства України має ряд неточностей та недолік, а тому у разі його прийняття знову таким треба буде вносити зміни до вже чинного Трудового кодексу України. Варто також не забувати, що удосконалення нормативно-правового регулювання трудової відповідальності базується не лише на деліктній складовій, а й удосконаленні норм, як публічного так і приватного права. А тому вважаємо, що прийняття остаточного варіанту Трудового кодексу України вимагає обговорення, урахування думки науковців і практиків у цій галузі.

Список використаних джерел

1. Реформа трудового законодавства / Міжнар. центр перспективних досліджень. — К., 2011. — 18 с.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dpu.gov.ua/Lists/news/DispFormTrue.aspx?ID=527>.
3. Венедиктов В.С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / В.С. Венедиктов. — Х.: Консум, 1996.
4. Новосельська І.В. Теоретико-правові питання визначення трудової відповідальності як виду юридичної відповідальності за порушення зобов'язань, передбачених трудовим договором / Вісник Академії Адвокатури України. - № 3 (25). — 2012. — с. 209-213.
5. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

СОЦІОЛОГО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ФУНКЦІЙ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Грицай Т.

(аспірантка Інституту законодавчих передбачень і правової експертизи)

Анотація. У статті аналізуються соціолого-правові та теоретико-методологічні проблеми змісту функцій держави як напрямків функціонування державного механізму та ілюстрації призначення держави.

Ключові слова: функції держави, напрямки діяльності держави.

Аннотация. В статье анализируются социолого-правовые и теоретико-методологические проблемы содержания функций государства как направлений его деятельности, направлений функционирования государственного механизма и иллюстрации предназначения государства.

Ключевые слова: функции государства, направления деятельности государства.

Annotation. In article we analyzed social and legal, theoretical and methodological problems of the content of state's functions as functioning forms of state mechanism and as illustration of state's appointment.

Key words: state's functions, activities of the state.

Науковий дискурс щодо захисту суспільної моралі як однієї з функцій сучасної держави аксіоматично передбачає попереднє ґрунтовне дослідження вихідних позицій (уявлень) щодо соціально-правової природи функцій держави як таких, їх ключових ознак, наукової диференціації та класифікації у сучасних умовах, докладного з'ясування співвідношення статичної і динамічної у їх розвитку, а також уточнення місця і ролі саме досліджуваної функції держави в системі функцій держави як деякої об'єктивно існуючої

цілісності, з подальшим аналітичним «розчленуванням» такої функції на складові елементи задля глибшого наукового осмислення її природи та закономірного (невипадкового) існування й перспектив подальшого розвитку. Відповідний аналіз «сприятиме визначенню можливих альтернатив розвитку державності в трансформаційний період, а також моделюванню стратегії і тактики становлення та розвитку тієї чи іншої держави як держави демократичної, соціальної, правової»[11, С. 119].

Як відомо, натеper поняття «функції держави» є досить усталеним у сучасній юридичній науці, позаяк воно становить універсальну теоретико-правову категорію державознавства, «пронизуючи» найважливіші інститути державного облаштування та діяльності, або, принаймні, виявляється тісно пов'язаною з ними. Виокремлення й оперування цієї категорією передбачає гранично високий рівень наукового абстрагування від поточної практики державної діяльності, з подальшим узагальненням найбільш істотних, типізованих рис такої практики, дослідженням закономірностей виникнення, розвитку, трансформації, а також зникнення окремих функцій держави та їх груп на різних етапах державно-правового розвитку.

Разом з тим, категорія «функції держави» має установче й відправне значення для характеристики саме діяльнісного аспекту функціонування держави та її органів, вказує саме на найважливіші узагальнені функціональні характеристики держави як такої. Адже, зрештою, «ефективність діяльності будь-якої соціальної організації безпосереднім чином залежить від того, наскільки точно і чітко виявлені її функції» [17, С. 33], «визначення змісту функцій будь-якого феномена є передумовою розуміння головного й визначального у цьому феномені, виявлення його соціального значення» [6, С.101].

Тому без урахування й активного використання цієї категорії концептуальний аналіз державно-правових явищ буде неповним, статичним, таким, що не дозволяє ґрунтовно осмислити динамічну складову функціонування держави у конкретному просторово-часовому континуумі у найістотніших рисах і характеристиках цього процесу. У сенсі необхідності здійснення такого наукового аналізу згаданої проблеми відзначимо дві найхарактерніші особливості. По-перше, це широта та змістовність історико-правових та теоретико-державознавчих напрацювань у цій сфері, що засвідчило саме оформлення доктрини (вчення) про функції держави як органічної складової теоретичного державознавства. Принагідно відзначимо лише спеціально присвячені теоретико-правовому обґрунтуванню спеціально-наукового вчення про функції держави дослідження С.В. Бабаєва, Г.А. Борисова, В.В. Волинця, В.В. Костицького, О.М. Лошихіна, Д.В. Пожарського, М.В. Чернооголівкіна та ін. З другого боку, це виявлений плюралізм різноманітних наукових і методологічних підходів до розуміння цих функцій, їх ролі і місця в державній діяльності тощо, що ґрунтується на істотно відмінних філософсько-методологічних настановах та дослідницьких парадигмах [15, С.8]. Обидва згадані аспекти, очевидно, мають враховуватися при заломленні загальнотеоретичних уявлень до специфіки обґрунтування питань інституціоналізації і наступної реалізації кожної функції держави.

Теорія функцій держави закономірно ґрунтується на науково-теоретичних опрацюваннях цієї проблематики, що містять узагальнюючі досягнення вітчизняної та світової політико-правової думки щодо осмислення функцій держави, спирається на наукове дослідження специфіки конституційного й законодавчого (ширше – правового в цілому) закріплення цих функцій та механізмів їх реалізації, а також – на узагальнення практики їх реалізації тощо. Зокрема, історико-правові вчення про державу та її функції підтверджують об'єктивну важливість і цінність осмислення функцій держави різних народів та періодів, «оскільки саме вони відбивають сутність держави, пріоритетність її діяльності у конкретний історичний період розвитку, і слугують емпіричною базою наукових досліджень сучасності» [5, С.32].

Узагальнюючі наукові знання щодо функцій держави складають, відтак, невід'ємну складову (своєрідний автономний «блок знань») щодо держави в її функціональному (діяльнісному) розрізі.

Водночас, попри незгасаючий науковий інтерес до зазначеної проблематики та ґрунтовні наукові напрацювання з теорії функцій держави у сфері теоретичного державознавства як складової частини загальної теорії держави і права, все ж «вивчення цієї теми незмінно викликає дискусії методологічного характеру, у центрі уваги яких перебувають поняття, об'єктивна зумовленість, критерії виокремлення і зміст конкретних функцій держави, форми і методи їх здійснення» [1, С. 58]. Тому, цілком обґрунтовано науковцями констатується, що «в сучасному державознавстві існує нагальна потреба переосмислення природи функцій держави, оскільки цим поняттям позначаються не порівнювані за обсягом та значущістю напрямки її діяльності. Тут набуває все більшого значення вивчення державної політики як основного напрямку імплікації його функцій. У цьому контексті досліджуються концепції максимальної і мінімальної держави, визначаються пріоритети в здійсненні державою своїх функцій в тій чи іншій ситуації» [14, С. 61-62].

Абстрагуючись від усієї множини наявних в юридичній науці підходів до визначення предметної специфіки функцій держави, є сенс узагальнити саме основні підходи до осмислення цієї проблеми так:

1) діяльнісний (функції держави – це основні напрями, сторони та/чи види діяльності держави; В.С. Афанасьєв, М.І. Байтін, Л.І. Загайнов, В.В. Костицький, Г.Н. Манов, Т.М. Радько, Ф.Н. Фаткуллін, М.В. Черноголовкін, В.Є. Чиркін та ін.);

2) предметно-політичний (функції держави – це предмет і зміст діяльності держави, а також механізми, що її забезпечують; А.Б. Венгеров, І.М. Гомеров, О.І. Денисов, Л.О. Морозова, В.С. Петров та ін.);

3) соціально-телеологічний (функції держави – це її цілі і соціальне призначення; А.П. Глебов, Л.І. Каск, Л.В. Ніколаєва, І.С. Самощенко та ін.);

4) інтегративний (функції держави – це основні напрями її діяльності, а також цілі, методи, форми і засоби її здійснення; В.К. Бабаєв, С.В. Бабаєв, В.М. Корельський, В.В. Оксамитний, В.М. Сиріх та ін.);

5) нормативно-телеологічний (функції держави – це легалізоване вираження цілей і основних справ держави (Ю.О. Тихомиров);

6) соціолого-правовий (функції держави – це напрямки вираження і реалізації доцільності держави та її призначення (В.В. Костицький);

7) владний (функції держави – це головні способи здійснення державної влади; С.Г. Дробязко).

З-поміж наявних дефініцій і підходів найбільш оптимальним і аргументованим на рівні теорії видається той, який робить наголос саме на функціях держави як основних напрямках, сторонах та/чи видах діяльності держави, її доцільності і призначенню.

Адже, зокрема, ототожнення функцій держави з предметом її діяльності і механізмом, що її забезпечує, неприйнятне з тих причин, що предмет діяльності є те, на що власне спрямовані функції держави, а механізми – те, завдяки чому забезпечується їх практична реалізація.

Так само не має підстав для ототожнення функцій держави з цілями та соціальним призначенням держави, оскільки соціальне призначення і цілі виступають як предмет відображення функцій держави; тобто «тут очевидним є співвідношення того, що відображається, та відображувача» [2, С.384].

З аналогічних причин не можна погодитися із зведенням функцій держави до легалізованого вираження цілей та основних справ держави, оскільки цілі держави є елементом соціального призначення держави, а основні справи належать до предмета діяльності держави, будучи тісно пов'язані з об'єктом державної влади.

Еклектичним видається пропонуване також в інтегративному підході тлумачення функцій держави як поєднання основних напрямів її діяльності, з цілями, методами, формами і засоби її здійснення, адже за такого підходу змішуються власне функції держави та механізм їх реалізації, який, на нашу думку, слід «вивести» за межі державних функцій, розглядати як явище похідне від функцій, але аж ніяк не таке, що визначає їх сутність і зміст.

Дещо звуженим, на наш погляд, виглядає владний підхід, який призводить до ототожнення функцій держави виключно з владною діяльністю, зі способами здійснення державної влади. Адже насправді не вся діяльність держави, і відповідно, не всі її функції пов'язані з самою лише державною владою, оскільки мова може йти і про управління об'єктами державної власності, інші аспекти впливу держави на суспільні відносини, які здійснюються у площині цивільних правовідносин, в яких держава не виступає як суб'єкт суто владних повноважень. Та й, зрештою, державна діяльність не зводиться лише до діяльності державного апарату (органів державної влади), але може мати численні вияви діяльності державних підприємств та організацій, що так само належать до механізму держави [11, С. 203-206], тобто не бути пов'язаною з реалізацією суто і виключно владних повноважень.

Отже, найбільш переконливим, є той науковий підхід, який інтерпретує функції держави як напрями та види здійснення державної діяльності в усій різноманітності її проявів, що скеровується на ті сфери суспільного буття, які піддаються прямим чи опосередкованим впливам з боку держави. У такий спосіб розкривається, на нашу думку, сфера докладання зусиль з боку держави, а так само матеріальний зміст її діяльності.

Водночас, в суто аналітичних цілях виокремлюються три рівні існування функцій держави: 1) ідеологічний – відбиття функції держави в суспільній свідомості як необхідності державної діяльності в певному напрямі, важливому для розвитку суспільства, зумовленої неможливістю її здійснення інститутами громадянського суспільства; 2) інституціональний (нормативний) – відображення необхідності державної діяльності в сукупності взаємопов'язаних правових настанов, які обов'язково повинні набути закріплення у відповідних правовій системі формах позитивного права; 3) прагматичний (фактичний) – втілення функції держави в її практичній діяльності [16, С.30].

При цьому пропонується також розглядати функції держави у двох аспектах – теоретичному та практичному (реальному). Якщо з теоретичного боку, функції держави це сукупність видів необхідної державної діяльності, притаманна певній теоретичній концепції або моделі держави (функції правової держави, функції авторитарної держави, функції соціальної держави; функції мінімальної та функції етатистської держави [7]; функції національної держави [9,10] тощо)), то «під функціями реальної держави необхідно розуміти не теоретичні (гіпотетичні, нереальні) напрями діяльності, а саме задекларовану (заплановану) діяльність держави, або намір діяльності, який у сучасних державах обов'язково відображається у відповідних правових актах» [16, С.31-32].

Водночас, складність і динамізм суспільного життя необхідність державного забезпечення і захисту прав людини та інтересів суспільства у найрізноманітніших суспільних практиках, які мають тенденцію до нарощування обсягів та ускладнення внутрішньої структури, зумовлюють необхідність виконання значної кількості функцій держави, що поєднуються між собою в систему функцій. Зміст таких функцій є, безумовно, надзвичайно різноплановим. А взяті в системній єдності, такі функції уможливають розкриття демократичного змісту, гуманістичної сутності та соціальної спрямованості держави [12, С.212].

Існування такої системи має цілком об'єктивний і закономірний характер, адже «здійснення одних функцій створює передумови для успішної реалізації інших функцій держави. У такому сенсі всі функції держави є взаємопов'язаними, переплітаються між собою, а тому їх можна розрізняти лише на теоретичному рівні» [4, С.432], «кожна

функція держави повинна розглядатися як елемент єдиної системи функцій, поза такою системою поняття функції не має реального сенсу» [8, С.9].

При цьому, поряд з питанням аналізу класифікації функцій держави (технологічних, об'єктних, внутрішніх і зовнішніх, основних і неосновних, первинних та похідних, постійних та тимчасових, стабільних та екстраординарних тощо), не менш важоме значення має зв'язок «номенклатури» цих функцій саме з конкретним типом і формою держави, що дозволяв приступити до дослідження цих функцій під кутом зору їх з'ясування надмірності (надлишковості), функціональної недостатності чи збалансованості у контексті забезпечення прав людини та загальносоціальних справ і потреб. Отже, система функцій держави своїм системотвірними чинниками має передусім потреби людей та суспільства в цілому [11, С.196], що вказує на «потребове» походження самих цих функцій. Як слушно заважувала в цьому контексті О.О. Джураєва, «відповідність функцій об'єктивним потребам суспільства забезпечує плідне функціонування держави» [8, С.13].

Водночас, ключовим питанням «функціональної достатності» (і, відповідно, функціональної спроможності) держави є все ж, на нашу думку, питання якісного рівня, повноти, результативності та ефективності саме реалізації функцій держави. Для наукового дослідження цих аспектів буття функцій держави продуктивним, у науковому плані, є, на наш погляд, застосування категорії механізму реалізації функцій держави, яка здатна відображати динамічні властивості цих функцій [3, С.110-114].

Ключове значення при цьому буде мати інституційний аналіз системи тих структур (передусім, органів державної влади), на які покладається реалізація функцій держави. Водночас, у контексті механізму реалізації функцій держави своє системне розкриття мають отримати, зокрема, форми, способи, засоби, методи, в яких та за допомогою яких забезпечується реалізація державних функцій в усьому об'єктивно існуючому їх діапазоні та взаємозв'язках між такими функціями.

Отже, як показують аналіз функцій держави та наукові дослідження у цій сфері, ці функції, зазвичай, виявляються тісно переплетеними з поняттями сутності, змісту діяльності, цілей і завдань держави, функціями політичної системи суспільства, функціями органів державної влади та місцевого самоврядування, компетенцією органів публічної влади загалом, із формами та методами здійснення державної влади.

Тому закономірно, що «питання про функції держави на будь-якому етапі розвитку є одним з найважливіших у загальній теорії держави» [11, С.9]. Зрештою, з одного боку, у цих функціях виявляється сутність держави і її соціальне призначення, доцільність її існування, з другого боку, ці функції визначають і саму структуру держави.

У цьому сенсі доволі переконливою виглядає також позиція в сучасній юридичній науці щодо історичної залежності функцій держави від стану суспільства та етапів розвитку самої держави. Це, на наш погляд, засвідчує неможливість виокремлення якогось певного сталого й універсального («раз і назавжди даного») набору функцій держави, засвідчує їх історично мінливий характер та тісну залежність від відповідних суспільних та державно-правових еволюційних процесів [15, С. 21-27]. При цьому, як справедливо зауважує О.М. Лошихін, «структура державної діяльності визначається системою тих суспільних відносин, на які держава справляє необхідний вплив, й її неможливо характеризувати окремо від системи суспільних відносин, щодо яких держава здійснює регулюючий вплив. Зміна функцій неодмінно веде до зміни структури» [11, С.10].

Безумовно, не можна не відзначити креативного характеру державних функцій: «здійснення конкретних функцій може як стабілізувати розвиток суспільства, справити творчий вплив, так і посилювати його кризовий стан» [13, С.86]. Вважаємо, що найбільш яскраво ці тенденції виявляються при інституціоналізації та легітимації державної влади та функцій держави на прикладі сучасної України упродовж усього періоду її новітньої незалежності. Адже саме нерозв'язаність численних теоретичних питань як на рівні утвердження й реалізації загальнодержавної стратегії діяльності (у дусі концепції

патерналістської держави, концепції «мінімальної держави» тощо), так і на рівні з'ясування та інституціалізації тих чи тих функцій держави в конкретних суспільно-політичних та економічних умовах не могли не призвести до численних прорахунків у ході практичного втілення функціональної складової життєдіяльності новоствореної держави.

Отже, на рівні наукової доктрини справедливо акцентовано увагу на тому, що функції держави безпосередньо і найбільш розгорнуто виявляють її внутрішню природу, соціальну сутність і призначення, є реальним утіленням соціальної ролі держави у її практичній діяльності. У таких функціях більшою мірою, порівняно з іншими державними явищами та процесами, відображаються сутність та інші провідні властивості держави (легітимність державної влади, державний режим тощо). Багато в чому функції держави, а точніше їх набір у конкретно-історичних умовах та їх спрямованість, визначають структуру держави, організацію і змісту державного механізму, ілюструють доцільність існування держави як такої..

Список використаних джерел

1. Акишин М.О. Функции государства и процесс модернизации / М.О. Акишин // Ленинградский юридический журнал. – 2011. – № 3. – С. 58.
2. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: Монографія / О.В. Батанов; Відп. ред. М.О. Баймуратов. – К.: Вид-во «Юрид. думка», 2010. – С. 384.
3. Беляєва М.В. Конституційно-правові засади механізму реалізації політичної функції Української держави / М.В. Беляєва // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. – 2013. – Серія: Право. – Вип. 23. – Ч. I. – Т. 1. – С. 110-114
4. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії / В.І. Борденюк. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С. 432.
5. Глазунова С. Развитие теории функций государства (период до начала XX века) / С. Глазунова // Закон и жизнь. – 2013. – № 3 (10). – С. 32.
6. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії і практики: Монографія / За ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Факт, 2003. – С. 101.
7. Джолос С.В. Етатистські основи державності: Монографія / С.В. Джолос. – Черкаси: Вид-во Ю. Чабаненко, 2013. – 251 с.
8. Джураєва О.О. Функції сучасної держави [Текст] : автореф. дис. . канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. О. Джураєва ; Одеська національна юридична академія. - О., 2006. - 20 с.
9. Зварич Р.В. Національна держава: поняття, ознаки, функції: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Р.В. Зварич. – К., 2011. – 19 с.
10. Зварич Р.В. Національна держава: поняття, ознаки, функції: Дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Р.В. Зварич. – К., 2011. – 214 с.
11. Лошихін О.М. Функції сучасної держави: нарис юридичної теорії: Монографія / О.М. Лошихін. – К.: Логос, 2013. – К. Логос, 2013. – 227 с.
12. Мацькевич М. Розвиток культурної функції держави як умова демократичних трансформацій українського суспільства / М. Мацькевич // Право України. – 2012. – № 8. – С. 212.
13. Морозова Л.А. Теория государства и права: Учебник. 4-е изд. перераб. и доп. / Л.А. Морозова. – М.: Российское юридическое образование, 2010. – С. 86
14. Оборотов Ю.Н. Современное государство: основы теории: Учебный курс / Ю.Н. Оборотов. – О.: Астропринт, 1998. – С. 61-62
15. Сердюк В. Еволюція функцій держави в процесі розвитку суспільства / В. Сердюк // Юридична Україна. – 2006. – № 12. – С. 21-27.
16. Тихомиров О.О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави: Монографія / О.О. Тихомиров; заг. ред. Р. А. Калюжний. – Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НАСБ України, 2014. – 196 с.
17. Туманов С.Н. К вопросу о понятии и структуре функции государства / С.Н. Туманов // Вестник Пермского университета. – 2012. – Вып. 4(18). – С. 33.